Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

JACK WEATHERFORD

GENGHIS-HAN
și nașterea lumii moderne

Traducere din limba engleză de Alina Popescu
Prefață de Călin Felezeu

CORINT BOOKS
2017

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Cuprins

Prefață de Călin Felezeu 5
Introducere – *Cuceritorul dispărut* 13

Partea întâi
DOMNIA TERORII ÎN STEPĂ: 1162–1206 45
Capitolul 1 – *Cheagul de sânge* 47
Capitolul 2 – *Povestea celor trei râuri* 87
Capitolul 3 – *Războiul hanilor* 119

Partea a doua
RĂZBOIUL MONDIAL MONGOL: 1211–1261 151
Capitolul 4 – *Un scuipat în obrazul Hanului de Aur* . 153
Capitolul 5 – *Sultan versus han* 189
Capitolul 6 – *Descoperirea și cucerirea Europei* 221
Capitolul 7 – *Războiul reginelor* 260

Partea a treia
RENAȘTEREA GLOBALĂ: 1262–1962 305
Capitolul 8 – *Kubilai-han și noul Imperiu Mongol* ... 307
Capitolul 9 – *În lumina lor aurită* 339
Capitolul 10 – *Imperiul iluziilor* 370

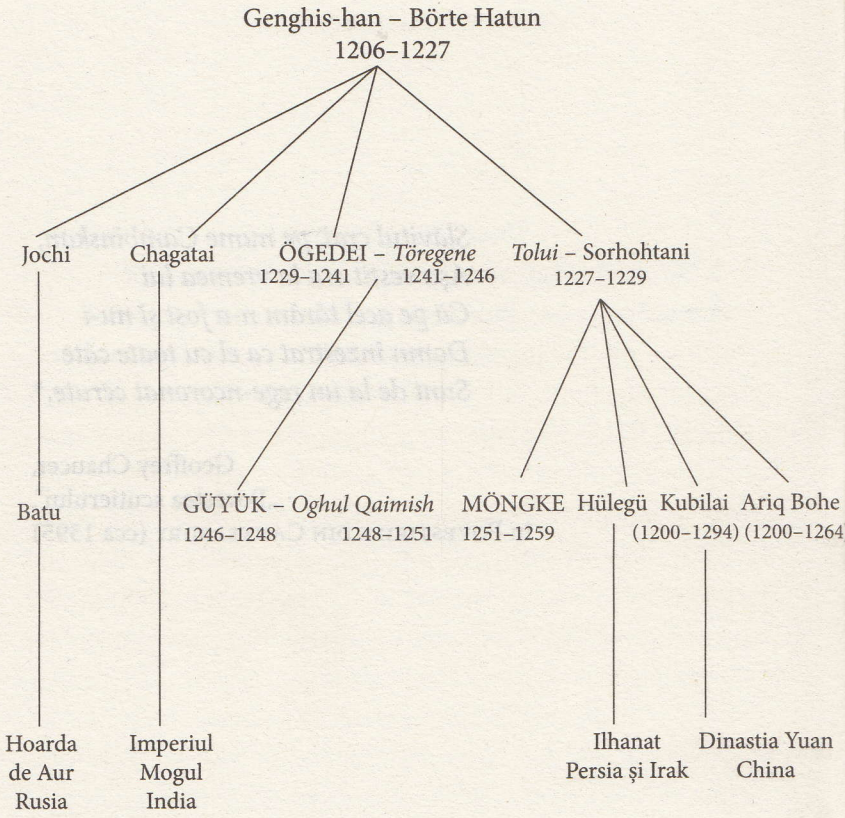
Libris.RO

Epilog – *Eternul spirit al lui Genghis-han* 403

Note 411
Notă de transliterare 433
Glosar 435
Bibliografie selectivă 443
Mulțumiri 459
Index 465

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Familia regală a Marelui Imperiu Mongol
Yeke Mongol Ulus

MARELE HAN
Regent
Datele se referă la domnii
(Datele dintre paranteze se referă la domnii contestate.)

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Introducere

Cuceritorul dispărut

Genghis-han a fost un om de acțiune.*[1]

WASHINGTON POST, 1989

În 1937, sufletul lui Genghis-han a dispărut din mănăstirea budistă** situată în inima Mongoliei, pe Râul Lunii, sub lanțul întunecat al munților Shanh, unde preoții credincioși îl protejaseră și îl veneraseră timp de secole. În anii 1930, acoliții lui Stalin au executat aproximativ treizeci de mii de mongoli, într-o serie de campanii îndreptate împotriva culturii și religiei lor. Trupele sovietice au distrus mănăstire după mănăstire, au împușcat călugării, au violat călugărițele, au spart obiectele de cult, au jefuit bibliotecile, au ars scripturile și au demolat

* În limba română, există mai multe variante ale numelui său – de la Genghis-han și Ginghis-han până la Gingis-han și chiar Cinghis-han; deși o consider pe ultima mai apropiată de varianta mongolă Chinggis Haan, am optat, la cererea editurii, pentru varianta Genghis-han, în conformitate cu normele Dicționarului Enciclopedic, Ed. Enciclopedică, 2004. Cu toate acestea, opțiunea pentru denumiri cât mai aproape de originalul mongol se va observa pe tot parcursul acestei traduceri (n. tr.).

** Mănăstirea budistă Shanh (*Shanh Hiid*) este una dintre cele mai vechi de pe teritoriul Mongoliei, fiind întemeiată în 1647. Se află în provincia Ovorhangai, la 25 km sud-est de orașul Harhorin, în bazinul legendarului râu Orhon (n. tr.).

altarele. Din câte se spune, cineva a salvat întruparea sufletului lui Genghis-han, din Mănăstirea Shanh, și a dus-o spre păstrare în capitala Ulaanbaatar, unde i s-a pierdut definitiv urma.

De-a lungul veacurilor, în stepele nesfârșite și ierboase ale Asiei Centrale, păstorul-războinic și-a purtat Stindardul Spiritului, numit *sulde*, alcătuit din smocuri de păr din coada celor mai frumoși armăsari ai săi, legate de prăjina de lemn a unei suliţe, chiar sub vârful de metal. Ori de câte ori așeza tabăra, războinicul înfigea stindardul în fața intrării, pentru a-și declara identitatea și a-i fi paznic pe vecie. Acest simbol rămânea întotdeauna afară, sub bolta Eternului Cer Albastru*, pe care mongolii îl venerau. Fluturate de briza aproape constantă din stepă, cozile de cal întrupau puterea vântului, a cerului și a soarelui, stindardul transpunând aceste forţe vitale ale naturii în trupul războinicului. Vântul îi inspira visele și îl încuraja să își ducă la îndeplinire destinul. Unduirile și răsucirile părului de cal în bătaia vântului îl îndemnau să meargă tot înainte, momindu-l să părăsească un loc și să caute mereu altul, să găsească păşuni mai bune, să exploreze orizonturi și aventuri noi, să își făurească singur destinul în viaţa pământească. Uniunea dintre om și stindardul său ajungea atât de profundă, încât, la moartea războinicului, se spunea că spiritul său trecea pentru totdeauna în acele smocuri de păr. Cât timp acesta era în viaţă, stindardul cu cozi de cal îi purta destinul; după moarte, el îi găzduia sufletul. Rămăşiţele sale pământești erau degrabă abandonate la cheremul naturii, dar sufletul își continua existența veșnică în acele smocuri de păr, inspirând generaţiile următoare.

---

* *Tengri*, sau Tatăl Cer Albastru, este și astăzi venerat sub diverse forme și se află în centrul *tengrismului*, un sistem religios animist, șamanist și totemic, comun mai multor popoare provenind din stepele Asiei Centrale, printre care mongolii și hunii (n. tr.).

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Genghis-han avea un stindard făcut din cozi de cai albi, pe care îl folosea în timp de pace, și unul din păr de cai negri, care îl călăuzea în vreme de război. Cel alb a dispărut destul de repede, însă cel negru a supraviețuit, ca păstrător al sufletului său. În veacurile ce au urmat morții hanului, poporul mongol a continuat să venereze stindardul ce îi găzduia sufletul nemuritor. În secolul al XVI-lea, un descendent al său, lama* Zanabazar, a construit mănăstirea a cărei misiune specială era aceea de a-i arbora și păzi stindardul. Prin furtuni și viscole, invazii și războaie civile, cei peste o mie de călugări ai Ordinului Pălăriilor Galbene, aparținând budismului tibetan, l-au păzit cu sfințenie, dar s-au dovedit neputincioși în fața regimurilor totalitare ale secolului al XX-lea. Călugării au fost uciși, iar Stindardul Spiritului a dispărut.

Lui Genghis-han, nu soarta i-a făurit destinul; și l-a făurit el singur. La început, părea puțin probabil că va avea vreodată destui cai încât să își alcătuiască un Stindard al Spiritului, și cu atât mai puțin că va ajunge să îl urmeze pe tot cuprinsul pământului. Băiatul care avea să devină Mare Han a crescut într-o lume de violență tribală extremă, definită de crime, răpiri și luări în sclavie. Ca fiu al unei familii de excluși, lăsată să moară pe întinderile stepelor, probabil că nu a întâlnit mai mult de câteva sute de oameni de-a lungul întregii sale copilării, iar despre o educație formală nici nu se poate vorbi. Din aceste începuturi aspre a deprins, în cele mai cumplite detalii, gama completă a trăirilor omenești: dorință, ambiție și cruzime. Pe când nici nu ieșise bine din copilărie, și-a ucis fratele mai mare, a fost capturat și luat în robie de un clan rival și a reușit să scape din mâinile acestuia.

---

* Preot-călugăr budist (în Tibet, Mongolia și Calmîchia) (n. tr.).

În aceste condiții terifiante, băiatul a dovedit un instinct de supraviețuire și de auto-conservare ieșite din comun, însă n-a dat niciun semn al izbânzilor sale viitoare. Îi era frică de câini și plângea din nimic. Fratele său mai mic era mai puternic decât el, întrecându-l și la tirul cu arcul, și la trântă; fratele vitreg îi dădea ordine și se lua de el. Totuși, în aceste circumstanțe degradante, marcat de foame, umilință, răpire și sclavie, băiatul și-a început lunga ascensiune către culmile puterii. Încă înainte de anii adolescenței, își formase deja cele două relații principalele ce aveau să îi definească viața. A jurat credință și prietenie veșnică unui băiat puțin mai în vârstă decât el, care, în tinerețe, i-a fost cel mai apropiat prieten, dar care, mai târziu, avea să se transforme în dușman neîmpăcat; și a găsit-o pe fata pe care o va iubi veșnic și pe care a făcut-o mamă de împărați. Înclinația dublă, către prietenie și dușmănie, conturată în anii tinereții, a fost o constantă a vieții lui Genghis-han și trăsătura de caracter ce l-a definit prin excelență. Îndoielile chinuitoare privind dragostea și paternitatea, ce s-au născut în așternutul conjugal sau la lumina flăcărilor din vatra familiei, au fost proiectate pe scena monumentală a istoriei universale, lumea fiind înecată în valurile ambițiilor, dorințelor și temerilor sale personale.

An după an, i-a învins, pe rând, pe toți cei mai puternici decât el, până ce a cucerit toate triburile din stepele mongole. La vârsta de 50 de ani, când majoritatea marilor cuceritori lăsaseră deja în urmă zilele gloriei militare, stindardul îl chema pe Genghis-han să își părăsească îndepărtatele tărâmuri de baștină și să înfrunte oștile neamurilor civilizate, care, de secole, hărțuiau și luau în sclavie triburile nomade. În ultimii ani de viață, și-a urmat stindardul prin deșertul Gobi și dincolo de Fluviul Galben, în China, mergând din victorie în victorie prin ținturile central-asiatice ale turcilor și persanilor, și peste munții Afganistanului, până la Indus.

În cursul nesfârșitelor sale cuceriri, armata mongolă a dat războiului o dimensiune intercontinentală, purtându-și bătăliile pe mai multe fronturi, întinse pe mii de kilometri. Tehnicile inovative de luptă ale lui Genghis-han au făcut din cavalerii europeni în armuri grele niște relicve vetuste, înlocuite rapid cu unități de cavalerie disciplinate. În loc să se bazeze pe fortificații cu rol defensiv, el s-a folosit în chip strălucit, pe câmpul de luptă, de elementele viteză și surpriză, perfecționând în același timp tehnicile de asediu până într-acolo, încât a pus capăt erei cetăților împrejmuite cu ziduri. Genghis-han și-a învățat poporul nu numai să își ducă războaiele pe distanțe uriașe, ci și să își întindă campaniile militare de-a lungul anilor, al deceniilor chiar, până ce trei generații și mai bine s-au trezit prinse într-un conflict continuu.

În douăzeci și cinci de ani, oastea mongolă a subjugat mai multe națiii și teritorii decât au reușit să cucerească romanii în patru secole. Genghis-han, alături de fiii și nepoții săi, a supus cele mai dens populate civilizații ale secolului al XIII-lea. Fie că socotim în funcție de numărul total al popoarelor înfrânte, de suma țărilor anexate ori de suprafața totală ocupată, concluzia este aceeași: Genghis-han a cucerit de două ori și mai bine față de oricare alt conducător din istorie. Copitele cailor ce îi purtau pe războinicii mongoli au tulburat apele tuturor râurilor și lacurilor de la Oceanul Pacific până la Marea Mediterană. La apogeul lui, imperiul se întindea, neîntrerupt, pe 28-30 de milioane de kilometri pătrați, un spațiu aproximativ de dimensiunile Africii și cu mult mai vast decât cel al Americii de Nord, adică teritoriile Statelor Unite, Canadei, Mexicului, Americii Centrale și Insulelor Caraibe, la un loc. Acoperea ținuturi nesfârșite, de la tundra înzăpezită a Siberiei până la câmpiile fierbinți ale Indiei, de la orezăriile din Vietnam până în lanurile de grâu din Ungaria, și din Coreea până în Balcani. Majoritatea

oamenilor din ziua de azi trăiesc în țări cucerite odinioară de mongoli; pe harta lumii moderne, cuceririle Marelui Han cuprind treizeci de țări, cu o populație de peste trei miliarde. Cel mai spectaculos aspect al acestor izbânzi este acela că, sub domnia lui, întreaga națiune mongolă nu depășea un milion de oameni, adică mai puțini decât angajații unora dintre corporațiile moderne. Din acest milion, Genghis-han și-a recrutat o armată nu mai mare de 100 000 de oameni – un grup ce ar putea cu ușurință să încapă pe unul dintre marile stadioane moderne.

În termeni americani, marea realizare a lui Genghis-han ar putea fi înțeleasă dacă Statele Unite, în loc să fie fondate de un grup de comercianți educați ori proprietari de plantații bogați, ar fi fost întemeiate de unul dintre sclavii ei analfabeți, care, doar prin forța impresionantă a personalității sale, prin charismă și determinare, ar fi eliberat America de dominația străină, ar fi unit oamenii, ar fi creat un alfabet, ar fi scris o constituție, ar fi decretat libertate religioasă universală, ar fi inovat arta războiului, ar fi condus armata din Canada până în Brazilia și ar fi deschis rute comerciale într-o zonă de liber schimb care ar fi înglobat continente întregi. La orice nivel și din orice perspectivă, dimensiunile și amploarea victoriilor lui Genghis-han desfid limitele oricărei imaginații și pun la grea încercare resursele explicațiilor științifice.

Din galopul cavaleriei sale, Genghis-han a redesenat granițele lumii secolului al XIII-lea. Arhitectura lui nu a lucrat cu piatră, ci cu națiuni. Nemulțumit de puzderia de mici regate, le-a alipit în unități statale mai mari. În Europa Răsăriteană, mongolii au unit o duzină de mici principate și orașe slave, creând un singur și cuprinzător stat rus. În Asia de Est, în decursul a trei generații, au creat statul chinez, înnădind rămășițele Dinastiei Sung, din sud, cu ținuturile jurchezilor din Manciuria, cu

Libris.ro Respect pentru oameni și cărți

cele ale Tibetului, la apus, cu Imperiul Tanguților*, din vecinătatea deșertului Gobi, și cu teritoriile uigurilor din Turkestanul de Est. Odată cu extinderea stăpânirii lor, au creat țări precum Coreea și India, care au supraviețuit până în perioada modernă, aproape între aceleași granițe trasate de cuceritorii mongoli.

Imperiul lui Genghis-han a adus laolaltă și-a amestecat numeroasele civilizații din vecinătatea lui, dând naștere unei noi ordini mondiale. În 1162, anul nașterii lui, Lumea Veche era alcătuită dintr-o serie de civilizații închise, care nu știau nimic despre nicio altă lume dincolo de granițele vecinilor imediați. Niciun chinez nu auzise de Europa, după cum niciun european nu auzise de China, și, din câte se știe în prezent, nimeni nu călătorise dintr-o parte în cealaltă. La moartea lui, în 1227, Genghis-han crease între ele o punte diplomatică și comercială ce a supraviețuit, neclintită, până în zilele noastre.

După ce a spulberat sistemul feudal al privilegiului aristocratic, Genghis-han a construit o orânduire nouă, unică, bazată pe meritul individual, loialitate și realizări. A preluat târgurile izolate și somnoroase, înșirate de-a lungul Drumului Mătăsii, și le-a organizat într-o rețea, în cea mai întinsă zonă de liber-schimb din istorie. A micșorat taxele pentru toată lumea, abolindu-le de-a dreptul în cazul medicilor, dascălilor, preoților și instituțiilor de educație. A dispus efectuarea unui recensământ regulat și a creat primul sistem poștal internațional. Imperiul lui nu a fost unul care să acumuleze avuții și comori; dimpotrivă, a distribuit cu generozitate bunurile câștigate în urma războaielor, astfel încât acestea să reintre în circuitul comercial. A creat o legislație internațională și a recunoscut jurisdicția supremă a Eternului Cer Albastru asupra tuturor popoarelor. Într-o vreme în care majoritatea conducătorilor

* Identificat cu Regatul Xia de Vest (n. tr.).